

UDK: 341.7
UDK: 327.8(73)**„DIPLOMATIJA I“ Henry Kissinger****Prikaz knjige**

Primljeno/Received: 30. 5. 2023.

Prihvaćeno/Accepted: 23. 6. 2023.

Admir KATICA

Henry Alfred Kissinger je rođen 27. maja 1923. godine u Njemačkoj, a često je nazivan ideologom američke vanjske politike i vrsnim poznavaoцем geopolitike. Porodica Kissinger je još 1938. godine emigrirala u Sjedinjene Američke Države, kako bi izbjegli nacistički progon Jevreja. Dobio je zajednički sa Le Duc Tho, Nobelovu nagradu za mir 1973. godine, radi pregovora za mirovno rješenje u Vijetnamskom ratu. Autor je mnogobrojnih knjiga, članaka, govora i intervjuva, u kojima je pisao o aktualnim temama na globalnom nivou. Knjiga „Diplomatija“, autora Henry Kissingera, koja je izdata 1999. godine u tiražu od 2.000 primjeraka prikazana je kroz 18 poglavlja na 385 stranica, prvobitno napisana na engleskom jeziku i objavljena 1994. godine.

Autor kroz dinamičnu naraciju prenosi historijska dešavanja koja su oblikovala društvo i svijet diplomatije i to kroz prizmu demokratskih svjetonazora. Njegova determiniranost liberalnim svjetonazorima osjeti se u svakom pasusu i iz te ideološke pozicije posmatra događaje. Zapravo, on suptilno pokušava pokazati koliko je diplomatski kontekst kroz historiju bio značajan u nastajanju svijeta kakvog znamo. Kroz hronološku deskripciju historijskih međunarodnih konflikata daje uvid koliko su, zapravo, pojedini diplomati iz prošlosti, bili pronicljivi ili koliko je bio regresivan njihov uticaj na društvo stanje. Naglasak je na pojedincu koji svojim ingenioznim odlukama utiču na opću geopolitičku situaciju pri tome oblikuju javno mnijenje, koje je sve više dobijalo na značaju. Akcentiranje pojedinca koji su na svojim plećima iznosili težinu geopolitičke situacije i koji su posjedovali posebnu sposobnost da rezonuju političku zbilju i pri tome donose dalekosežne diplomatske odluke.

Osnovno polazište autora u prvom poglavlju su mogući ishodi novog svjetskog poretka, zasnovani na historijskom kretanju međunarodnih odnosa, i u tom kontekstu on stavlja znak pitanja iznad postojećeg međunarodnog političkog ustrojstva. Istovremeno, naraciju gradi kroz postojeće diplomatske „igre“ zasnovane na trenutnom dinamičnom diplomatskom odnosu velikih sila. Pri tome, obrađujući ove velike tematske cjeline on ih problematizira i sukobljava pri čemu suptilno daje lični osvrt na historiju međunarodnih odnosa sa posebnim akcentom na ulazak Sjedinjenih Američkih Država na međunarodnu političku scenu.

Kroz naredno poglavlje pod nazivom „Stožer - Teodor Ruzvelt ili Vudro Vilson“ predstavlja dva predsjednika koja su odigrala krucijalnu ulogu u internacionalizaciji američke politike. Njihovi pogledi na globalnu ulogu Amerikanaca bili su dijametralno suprotni - jedan se zalagao za ulogu mirnog policajca na međunarodnoj sceni, a drugi je bio za američko pokazivanje mišića.

Međutim, oba ova velika državnik vodili su naciju kroz turbulentan period ljudske historije sa velikim uspjehom i pri tome uspjeli kondicionirati američke interese kao relevantne na geopolitičkom nebu, u skladu sa svojom vizijom globalnog poretka.

Unutar trećeg poglavlja autor je anticipirao tako da hronološki prikaže historiju nastanka evropskog političkog sistema zasnovanog na sintagmi ravnoteža snaga. Također, suptilno provlačenje religijskog konteksta u ustrojstvu tadašnjih država, gdje sekularnost u današnjem smislu te riječi nije postojala, je jedan segment na koji se ne obraća mnogo pažnje, a izuzetno je značajan za razumijevanje cjelokupnog državnog ustrojstva. Promućurnost, pronicljivost, dalekosežnost ideja su karakterne osobine nekih pojedinca čiji svjetonazori determinišu političku zbilju. Stalne težnje da se ovozemaljska vlast potčini nebeskoj vlasti, a s druge strane da se interesi države stave ispred univerzalne moralnosti, su neki od faktora koju su u takvoj kakofoniji političkog neslaganja izazvalne brojne konflikte. U tim turbulentnim vremenima posebno se izdvaja revolucionaran pristup Kardinala Rišeljea prvog ministra Francuske od 1624 - 1642.

Nakon kraha Napoleonove Francuske, Evropa je zakoračila u relativno mirnije političke vode, gledano iz ugla odsustva vojnog konflikta, predstavnici država koji su na Bečkom kongresu 1814. godine razgovarali o mnogim nesuglasticama iz prošlosti, kao i budućem internacionalnom ustrojstvu, po prvi put u historiji, nastojali su međudržavne probleme riješiti mirnim diplomatskim putem. Na pomenutom kongresu politički autoriteti tadašnjih velikih sila, u duhu jednog pomirljivog dijaloga, pokušali su da nađu kompromis koji će svakog od njih ponaosob zadovoljiti, a Evropu držati van ratnih konflikata. Zapravo, suštinsko pitanje koje se provlačilo između redova je bilo: kako se prilagoditi modernom vremenu i pomiriti vjekovne državne aspiracije? Sumnja u kompromis je rasla, ali je on postignut i zasnivao se na postulatima uspostavljanja ravnoteže snaga, tj. balansu između nacionalnih interesa i vjekovnih aspiracija svake pojedinačne države. U svemu tome, diplomate pojedinih zemalja su odigrale ključnu ulogu, kao i u ranijim epohama evropske diplomatije, oni su uspijevali da kroje sudbinu starog kontinenta na osnovu svojih vizija budućnosti. Ovaj period u nastanku geopolitičke slike Evrope obilježile su mnoge intrigantne igre političkih predstavnika njihova česta i nestabilna savezništva, konstantna međudržavna neprijateljstva, stalne pretenzije ka politici ekspanzionizma, ali iznad svega se isticao multidisciplinarni pristup kolektivnoj sigurnosti, o svemu navedenom autor je pisao u poglavlju pod nazivom „Evropski koncert“: Velika Britanija, Austrija i Rusija.

Kroz peto i šesto poglavlje autor je na sebi svojstven način otvara priču o realpolitici koja u punom sjaju stupa na međunarodnu političku scenu, a njen idejni tvorac i glavni protagonist je Otto Von Bismarck jedan od državnik koji su najviše uticali na razvoj političkih događaja u tadašnjoj Evropi. Njegove revolucionarne ideje u pogledu vođenja politike kao i uspostavljanje sistema socijalne skrbi donio mu je poštovanje u međunarodnim krugovima, ali i veliku popularnost u domovini. Mnogi tadašnji vladari izvor svojih nedaća su vidjeli u Bečkom kongresu i iz njihove perspektive se nastojalo osloboditi tog kamena spoticanja. Jedan od tih vladara svakako je bio Napoleon III, član porodice Bonaparta, za koga je Bismarck jednom prilikom podrugljivo ustvrdio „njegova inteligencija se precjenjuje na račun njegove sentimentalnosti“. Vođenje nove vrste vanjske politike iz korijena je izmijenilo izgled Evrope i to ne u afirmativnom kontekstu. Nakon njemačkog ujedinjenja pod „Gvozdenim kancelarom“ ona postaje najjača država u Evropi i taj njen novostečeni status iz temelja je promijenio odnos ravnoteže snaga u Evropi.

Evropska diplomatija do Prvog svetskog rata uključujući sam prvi svjetski rat bila je predmet naredna dva poglavlja. Vanjska politika kakvu znamo je otišla u historiju, a u novom svjetskom

poretku, Njemačka je u epicentru svih zbivanja. Odlazak Bizmarcka (otjeran je sa političke scene) sa političke scene i neskriveni egoizam novog njemačkog Kaizera, Vilhelma II, te njegova sklonost ka zveckanju oružjem u očima drugih zemalja je budilo konstantnu podrozivost. Nestabilnosti na političkoj sceni Evrope nije samo Njemačkoj doprinosilo, te treba svakako akcentirati i ruski osobni pečat na cjelokupnu situaciju, njeno vođenja dualne vanjske politike je dalo nemjerljiv doprinos. U tadašnjoj poziciji odnosa u Evropi, početkom XX vijeka, pacifizam nije shvaćen kao legitimni cilj, nego naprotiv, inkliniranje velikih sila ka goloj snazi je nešto što opisuje tendencije u tadašnjoj Evropi. Eskalaciji vojnih sukoba u Prvom svjetskom ratu prethodila je egocentrična diplomatija koja je lako odustala od jednog od osnovnih postulata diplomatije, a to je traženje kompromisa. Rigidnost političkih planova i odsustvo želje za kompromisom su odveli Evropu u sukob koji je prijetio da iz korijena izbriše evropsku civilizaciju.

Novo lice diplomatije koje autor operacionalizira kroz Vilson i Versajski ugovor predstavljen je u devetom i desetom poglavlju. Bratoubilački rat, nesagledivih posljedica, Evropi je donio ogromne gubitke u ljudstvu i skoro izbrisao tradiciju evropske civilizacije, a suštinski nije puno toga izmijenio u pogledu međunacionalnih tenzija, i dalje je ostala prikriivena netrpeljivost među narodima, ali po okončanju sukoba, ona je duboko potisnuta zbog velike traume koja je sve narode Evrope pogodila. Američka intervencija i involviranje svojih resursa u Prvi svjetski rat predstavljalo je prekretnicu, njihov rezolutni stav po pitanju međunarodnog ustrojstva, a donio je i neke revolucionarne ideje na globalnom planu, ideje oko kojih su pobjednici teško uspijevali postići trajni konsenzus. Poštovanje Versajskog mirovnog ugovora zasnivalo se na dvjema opštim idejama koje su se uzajamno potirale. Prva je propala zato što je bila suviše dalekosežna, druga zato što je bila suviše nevoljna. Postratni period obilježile su američke geopolitičke smjernice u kom pravcu da ide Evropa i kako da izgradi mirniju budućnost na principima kolektivne sigurnosti. Međutim, ideje za koje se zalagao Vilson, ispred SAD-a, nisu bile prihvaćene od svih zemalja i tu su nastala mnoga oprečna mišljenja. Metež koji je nastao na političkoj sceni će rezultirati neviđenim krvoproliećem u narednim decenijama.

Nastavak scenarija velike intrige od strane sila pobjednika u Prvom svjetskom ratu je nastavljen. Francuska i Britanija i dalje nisu uspijevale da sinhronizuju svoje stavove po pitanju kolektivne bezbjednosti, a Amerika se povukla u izolacionizam. Navedenom razdoblju autor je posvetio jedanaesto poglavlje.

„Kraj iluzije: Hitler i razaranje Versajskog poretka“ je naslov dvanaestog poglavlja predstavlja svojevrsni uvod u razmatranje drugog svjetskog rata. Dijabolično latentne nakane koje su nacisti, predvođeni Hitlerom, skrivali od demokratskih zemalja u kombinaciji sa nevjerovatnom naivnošću političkih predstavnika demokratskih vlada je rezultiralo najstrašnijim sukobom u historiji ljudske civilizacije. Od samog dolaska na vlast 1933. godine Hitler je vješto koristio demagogiju u kombinaciji sa populizmom i upravo mu je ta kombinacija donijela veliku popularnost među Njemačkim stanovništvom. Društvo naroda u čije temelje je ugrađen mehanizam korektiva ekspanzionističke politike u potpunosti se pokazalo nedoraslo ovom izazovu. Sve očiglednije namjere nacističke Njemačke su olako shvaćene, čak šta više, kada su prešli sa riječi na djela, njihove namjere su od demokratskih zemalja pravdane težnjom za paritetom na međunarodnom nivou.

Dvije dijametralno suprotne ideologije bi na osnovu ideala za koje se zalažu, njihove glavne protagoniste Hitlera i Staljina, načelno trebalo da udalji jednog od drugog, ali ono što se desilo u realnosti prenerazilo je demokratske zemlje. O Staljinovoj trgovini kako je autor nazvao se

može pročitati u trinaestom i četrnaestom poglavlju. Dva diktatora koja su na ideološkoj ravni nepomirljivi neprijatelji zasnovali su svoje privremeno savezništvo na velikom nepovjerenju prema namjerama onom drugog. To inicijalno nepovjerenje će eskalirati u oružani sukob nezapamćenih razmjera. Hitlerov hazarderski način razmišljanja u kombinaciji sa Staljinovom paranojom je pogodio da ovaj sporazum između dva manijakalna megalomana bude unaprijed osuđen na propast. Tako su nakon inicijalog tajnog protokola gdje su zajednički interesi povezali ove dva diktatora, dijametralno suprotnih pogleda na svijet, ušle u otvoreni sukob koji će završiti strašnim gubicima.

Petnaesto poglavlje posvećeno je ulozi Sjedinjenih Američkih država koja je napustila vjekovnu politiku izolacionizma. Američki predstavnici predvođeni Presjednikom Rusveltom, vjerovali su da se bliže trenutku kada će se tamni oblak fašizma nadviti i nad njihovom nacijom. Zbog toga je američki ulazak u rat bio neizbježan. Konture svijeta kako danas poznajemo tada su se nazirale ulazak Amerike u rat predstavljao je vrhunac izuzetnog diplomatskog poduhvata jednog velikog i odvažnog državnika. Za manje od tri godine Ruzvelt je narod koji je bio čvrsto opredijeljen za izolacionizam uveo u svjetski rat.

Posebno važno poglavlje koje je nazvano „Tri pristupa miru: Ruzvelt, Staljin i Čerčil u Drugom svetskom ratu“ daje uvid u izazove s kojima se nakon završetka ratnih strahota susrela pobjednička strana. Novi povod za beskrajne debate državnika javio se u vidu zagonetke za globalno ustrojstvo nakon rata. Svaki državnik iz pobjedničkog tabora je budući eventualni globalni poredak vidio zasnovan na svojim ideološkim svjetonazorima. Bilo je neizbježno da se rat završi geopolitičkim vakuumom. Ravnoteža snaga bila je uništena, a sveobuhvatni mirovni sporazum i dalje je bio neostvarljiv.

U posljednjem poglavlju autor se bavi početkom hladnog rata. Geopolitičku prazninu koja se stvorila nakon završetka ratne traume trebalo je popuniti konstruktivnim političkim prijedlozima, zasnovani na Vilsonovim idejama – harmoniji naroda, a koja bi budućim generacijama donijela prosperitet i mir. Inicijalna ideja koja je trebala biti utkana u buduće međudržavno ustrojstvo je zasnivana na etičkim univerzalnim vrijednostima i poštovanju međudržavnog prava. Međutim, univerzalni principi teško da su mogli polučiti političkim kompromisom između predstavnika Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza. Iluzorno je bilo očekivati politički kompromis i eventualnu saradnju između dva svijeta (demokratskog i komunističkog) koja rezonuju političku stvarnost dijametralno suprotno. Sa ove vremenske distance u takvoj atmosferi politička konfrontacija je jedini zajednički imenilac koji povezuje ove dvije super sile.

Upoznavanje sa historijom diplomatije, iz perspektive velikog diplomate, čitatelje navodi na zaključak koliko su oni koji su išli mimo ustaljenih političkih staza oblikovali društvo, te koliko zapravo pojedinac može doprinijeti promjenama ukoliko mu se pruži adekvatna prilika.

Podaci o autoru

Admir Katica, Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo.
E-mail: admirkatica@gmail.com.